

NORGES HØYESTERETT

Den 2. februar 2012 avsa Høyesterett dom i

HR-2012-00266-A, (sak nr. 2011/1694), straffesak, anke over dom,

A (advokat Harald Stabell)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (førstestatsadvokat Jørn S. Maurud)

STEMMEGIVNING:

- (1) Dommer **Webster**: Saken gjelder straffutmåling for mishandling i familieforhold som har foregått over en periode på 18 år, jf. straffeloven § 219.
- (2) A ble 23. april 2010 satt under tiltale av Oslo statsadvokatembeter for overtredelse av straffeloven § 219 i perioden 1989 til 2009. Tiltalebeslutningen lyder:

”For perioden til og med 31. desember 2005

Straffeloven § 219 første ledd, andre straffalternativ

For ved vanrøkt, mishandling eller annen lignende adferd oftere eller grovt krenker sine plikter mot ektefelle eller barn eller mot noen av hans husstand tilhørende eller hans omsorgs undergitte person, som på grunn av sykdom, alder eller andre omstendigheter er ute av stand til å hjelpe seg selv.

og for perioden fra og med 1. januar 2006

Straffeloven § 219 annet ledd jf første ledd

for grovt eller gjentatt å ha mishandlet ved å ha truet, tvunget, begrenset bevegelsesfriheten til, øvet vold mot eller på annen måte ha krenket eller mishandlet sin tidligere eller nåværende ektefelle, sine eller dennes slektning i rett nedstigende linje, sin

slektning i oppstigende linje, noen i sin husstand eller noen i sin omsorg. Mishandlingen er grov særlig fordi det legges vekt på at den har vart over lang tid.

Grunnlag:

I perioden 1989 til 2009, på familiens bopel samt enkelte andre steder, utsatte han sin familie, bestående av hans ektefelle B og deres barn C født i 1990, D født i 1996, E født i 1998 og F født i 2000, for jevnlig fysisk og psykisk mishandling ved bruk av vold og trusler samt krenkende og nedsettende språkbruk, blant annet ved at han:

A) overfor B:

- en gang på vinteren 1990 på parets bopel i -----veien i X, da B var seks måneder ut i svangerskapet med C, sparket han henne i magen.
- ca. 8. – 10. august 2000 i -----gate ---- i X slo han B fire ganger i ansiktet med røde merker til følge og fire ganger i skulderen med blåmerker til følge, samt sparket henne i bena.
- fredag 18. august 2000 i en leilighet på ----- i X slo han B flere ganger i ansiktet slik at hun besvimte. Da hun gjenvant bevisstheten fortsatte han å slå henne i ansiktet, alt med tydelige røde merker til følge. Han instruerte henne deretter til å fortelle venner og familie at hun hadde blitt utsatt for et voldelig ran på en bensinstasjon.
- onsdag 30. august 2000 på eller i nærheten av bopel i -----gate ---- i X, mens barna var til stede, slo han B flere ganger i ryggen.
- en gang i månedsskiftet august/september 2000 i -----gate ---- i X, med døtrene til stede, slo han B flere ganger i ansiktet. Han tvang henne dessuten til å spytte på gulvet for deretter å måtte slikke det opp igjen.
- lørdag 2. september 2000 i -----gate ---- sparket han B i leggen.
- i løpet av en uke i august/september 2000 i -----gate ---- i X, truet han B daglig med analt samleie og/eller gjennomførte flere anale samleier mot hennes vilje.
- torsdag 13. september 2007 befant han seg på Bs bopel i ----- gate ---- i X og nektet å forlate leiligheten til tross Bs befalinger om dette. Politiet ble tilkalt og fikk ham ut av leiligheten.
- gjennom mesteparten av samlivet med B nektet han henne å pleie sosial kontakt med personer etter hennes eget ønske. Han bestemte dessuten hvem hun kunne motta besøk av.
- gjennom hele samlivet med B utsatte han henne for psykisk overlast av forskjellig type og karakter. Blant annet rev han sommeren 2000 i stykker og kastet alle fotografiene, alle personlige brev og alle klærne tilhørende B. En uke senere benyttet han en hårklippermaskin og klippet håret hennes helt kort samtidig som hun ble tvunget til å farge håret svart. Han krevde dessuten at ektefellen skulle endre navn fra G til B. Han bestemte også hva slags type klær hun skulle ha på seg, samt nektet henne å drikke cola light. I september 2007 ble hun kommandert inn på et annet rom fordi han ikke orket å se på henne.
- i 2007/08 sendte han flere hundre sms'er til B med truende og krenkende innhold. F.eks. 'im off of ur life and al them pigs u call netverk. to new cleanhearted world. so og to hell' og 'I realy do that wyle ur bastard son is f.&f.on! U r playing a masturbating none. U discust me' og 'Ekteskap! is with a virgin. not with a doble crossing slut like you. i wil quit u' og 'I wil D. u and bring a clean girl & U go to hell wel packed, that solution 4 me'.
- ved en rekke anledninger utøvde han skadeverk på gjenstander tilhørende de andre i familien. Blant annet ødela han et stereoanlegg og høytalere da han ved en anledning i --

---lia i Y var irritert på B. I forkant av omtrent hver eneste 17. mai-feiring rev han i stykker penklærne til C. Han har i tillegg ødelagt både en Gameboy ved å legge den under rennende vann i vasken og en Playstation ved å kaste den i bakken. Videre skar han ved et tilfelle av bena på en sofa som han ikke likte.

B) overfor C:

- fra mars 1992 til mai 1998 mens familien bodde i ----lia på Y i Z kommune utøvde han vold mot C ved en rekke anledninger. Blant annet slo han ved en anledning C som straff for at sønnen hadde tatt imot kake fra naboen. Ved en rekke andre tilfeller tok han C med inn på vaskerommet og slo ham.

- fra september 1999 til desember 2005 mens familien bodde i -----gate ---- i X utøvde han vold mot C ved en rekke anledninger. Blant annet slo han ved en anledning C gjentatte ganger med en kleshenger i juli 2000 etter en tur i -----parken med den følge at C mistet pusten. Ved en annen anledning slo han C flere ganger i ansiktet med den følge at C ble kraftig forslått og var hjemme fra skolen i en uke. Ved en tredje anledning dyttet han C overende med den følge at han falt og slo hodet mot et møbel slik at han nesten besvimte. Ved en fjerde anledning truet han C med et balltre og slo han deretter med en belte.

- torsdag 13. september 2007 i ----- gate ---- i X slo, sparket og spyttet han på C mens E og F var til stede.

- gjennom hele sin oppvekst utsatte han C for psykisk overlast av forskjellig type og karakter. Blant annet ble C flere ganger låst ute på terrassen og måtte bli stående der i opptil en time av gangen. Dette skjedde også når det var vinter og kuldegrader ute. C har også blitt nektet den samme maten som resten av familien har spist. Videre har han belastet C med vedvarende undertrykking og fornædning, blant annet ved å kalle ham 'feit', 'lat', 'verdiløs', samt kommet med uttalelser som f.eks. 'du kommer til å brenne i helvete' og 'I'm gonna kill you'.

C) overfor D, E og F:

- gjennom store deler av deres oppvekst utøvde han til tider daglig vold mot D, E og F. Ved en rekke tilfeller slo han dem med flat hånd, med en sammenrullet avis, en kleshenger, en fjernkontroll eller andre gjenstander. Blant annet slengte han D i soveromsveggen en gang da hun var 6-7 år gammel. Ved en annen anledning kastet han vann i ansiktet på D og dyttet henne inn i veggen. Ved en tredje anledning slepte han E etter armene inn på soverommet hennes og slo henne. Ved en fjerde anledning gjemte E seg bak sofaen fordi hun var redd for faren sin, hvorpå han fant henne og slo henne mens F var til stede. Han slo også F ved flere anledninger.

- gjennom store deler av deres oppvekst utsatte han D, E og F for psykisk overlast av forskjellig art og karakter. Blant annet truet han jevnlig med fysisk avstraffelse dersom barna handlet i strid med hans krav og befalinger. Med samme begrunnelse låste han dem inne på soverommet deres en rekke ganger. Dessuten var jentene til stede ved en rekke tilfeller når han slo eller på annen fysisk måte krenket B og C.

- etter at ilagt besøksforbud overfor familien var forkynt for ham ringte han blant annet D på hennes mobil og sendte tekstmeldinger til F. Ved en anledning tok han også kontakt med D i en Expert-butikk og spurte om hun ville komme å bo hos ham."

(3) Oslo tingrett avsa 22. oktober 2010 dom med slik domsslutning:

"I) A, født 18.08.1963, dømmes for overtredelse av straffeloven § 219 første ledd andre straffalternativ, slik denne lød før endringslov av 21. desember 2005 nr 131, og for overtredelse av straffeloven § 219 andre ledd, jf. første ledd, slik denne lyder etter samme lovendring, til en straff av fengsel i 3 – tre – år og 6 – seks – måneder.

- II) **A dømmes i medhold av straffeloven § 33 til følgende kontaktforbud: Han forbys å forfølge, besøke eller på annet vis kontakt B (født 20.03.1964), C (født 16.06.1990), D (født 08.07.1996), E (født 17.06.1998) og F (født 11.06.2000).**
- III) **A dømmes til å betale oppreisning til B med 150.000 – etthundreogfemtusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.**
- IV) **A dømmes til å betale oppreisning til C med 125.000 – etthundreogtjuefemtusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.**
- V) **A dømmes til å betale oppreisning til D med 100.000 – etthundretusen – innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.**
- VI) **A dømmes til å betale oppreisning til E med 100.000 – etthundretusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.**
- VII) **A dømmes til å betale oppreisning til F med 100.000 – etthundretusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.**
- VIII) **Saksomkostninger idømmes ikke.”**

(4) A anket over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, lovanvendelsen, straffutmålingen, avgjørelsen om kontaktforbud og oppreisningserstatningen til Borgarting lagmannsrett. Anken over erstatningskravene ble etter begjæring fra bistandsadvokaten utsatt, og lagmannsretten avsa 26. september 2011 dom for de øvrige forhold. Dommen har følgende domsslutning:

- ”1. **I tingrettens dom gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 4 – fire – år, jf slutningens post 1.**
- 2. **A dømmes i medhold av straffeloven § 33 til følgende kontaktforbud: Han forbys å forfølge, besøke eller på annet vis kontakte B født 20.03.1964, C født 16.06.1990, D født 08.07.1996, E født 17.06.1998 og F født 11.06.2000. Forbudene gjelder i 5 – fem – år fra rettskraftig dom.**
- 3. **Sakskostnader idømmes ikke for lagmannsretten.”**

(5) A har anket til Høyesterett over lagmannsrettens lovanvendelse og straffutmåling. Høyesteretts ankeutvalg har tillatt anken over straffutmålingen fremmet til behandling i avdeling, mens anken over lovanvendelsen ikke ble tillatt fremmet.

(6) *Jeg er kommet til at anken må tas til følge.*

(7) Lagmannsretten har funnet bevist at A har opptrådt som beskrevet i grunnlaget i tiltalebeslutningen – med unntak for fire punkter av mindre betydning: Når det gjelder tiltalebeslutningen post A femte strekpunkt, har lagmannsretten ikke funnet det bevist at døtrene var til stede da A slo sin ektefelle flere ganger i ansiktet og tvang henne til å spytte på gulvet for deretter å slikke det opp igjen. Videre har lagmannsretten ikke funnet det bevist at A bestemte hvilke klær ektefellen skulle ha på, jf. tiltalebeslutningen post A tiende strekpunkt. I post A tolvte strekpunkt har lagmannsretten ikke funnet det bevist at han skar av bena på en sofa han ikke likte. Det ble heller ikke funnet bevist at sønnen C var blitt slått med balltre eller belte, jf. tiltalebeslutningens post B annet strekpunkt. For øvrig er – som nevnt – alle forholdene som er beskrevet i tiltalebeslutningen, funnet bevist. Lagmannsretten oppsummerer skyldspørsmålet slik:

”På bakgrunn av bevisførselen legger lagmannsretten til grunn som bevist utenfor enhver rimelig tvil at det har utviklet seg et slikt mønster som beskrevet i Rt-2010-129 (premiss 21) i denne familien. I begynnelsen gjaldt dette i forhold til fornærmede B, men etter hvert som barna nådde en viss alder har også de inngått i samme mønster. Fysisk og psykisk mishandling av barna startet fra 2-3 års alderen, og har dels bestått i at de selv har fått slag og ulike former for avstraffelser, og dels i at barna har vært vitne til at mor og søsken har vært utsatt for det samme. Over tid har dette medført at de fornærmede har levd i en situasjon med konstant utrygghet og frykt knyttet til hvordan faren ville reagere. Etter lagmannsrettens oppfatning er de psykiske belastninger og skader ved slik langvarig uforutsigbarhet minst like alvorlige som voldshandlingene ...”

- (8) Forholdene A er dømt for, faller i tid dels før og dels etter endringen av straffeloven § 219 som trådte i kraft 1. januar 2006. Straffeloven § 219 første ledd lød frem til lovendringen slik:

”Med Fængsel indtil 2 Aar straffes den, som udsætter nogen hans Husstand tilhørende Person for Nød ved modvillig at unddrage sig den ham paahvilende Forsørgelsespligt, eller som ved Vanrøgt, Mishandling eller anden lignende Adfærd oftere eller grovt krænker sine Pligter mod Ægtefælle eller Barn eller mod nogen hans Husstand tilhørende eller hans Omsorg undergiven Person, som paa Grund af Sygdom, Alder eller andre Omstændigheder er ude af Stand til at hjælpe sig selv. Har Forbrydelsen havt Døden eller betydelig Skade paa Legeme eller Helbred tilfølge, anvendes Fængsel indtil 6 Aar.”

- (9) Bestemmelsen dekket både unnløstelse av å oppfylle forsørgelsesplikt og mishandling og krenkelse av ektefelle, barn og andre i husstanden. Strafferammen var fengsel inntil to år, men fengsel inntil seks år hvis overtredelsen medførte død eller betydelig skade på legeme eller helse. Skyldkravet for følgene er såkalt ”culpa levissima”, det vil si at gjerningsmannen kunne ha innsett muligheten av følgen, jf. straffeloven § 43.

- (10) Etter lovendringen lød de delene av straffeloven § 219 som har betydning i vår sak slik:

”Den som ved å true, tvinge, begrense bevegelsesfriheten til, utøve vold mot eller på annen måte krenke, grovt eller gjentatt mishandler
a) sin tidligere eller nåværende ektefelle,
b) sin eller tidligere eller nåværende ektefelles slektning i rett nedstigende linje,
 ...
straffes med fengsel inntil 3 år.

Dersom mishandlingen er grov eller fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse, er straffen fengsel inntil 6 år. Ved avgjørelsen av om mishandlingen er grov, skal det særlig legges vekt på om den har vart over lang tid og om det foreligger forhold som nevnt i § 232.”

- (11) Som det fremgår, ble den alminnelige strafferammen økt til fengsel i inntil tre år. Dersom mishandlingen var grov eller det forelå andre forhold som nevnt i annet ledd, ble strafferammen fengsel i inntil seks år. Etter lovendringen kreves det ikke lenger skadefølger for at den forhøyede strafferammen kan komme til anvendelse.
- (12) Ved lovendring i 2010 er strafferammen for overtredelse av første ledd økt til fengsel i inntil fire år. Strafferammen etter annet ledd er uendret. Denne siste endringen har ikke betydning for den foreliggende saken.

- (13) Både i tiltalebeslutningen og i lagmannsrettens dom er det tatt i betraktning at det gjaldt to forskjellige strafferammer i gjerningsperioden. Det synes imidlertid som at tiltalebeslutningen ikke bygger på at det forelå ”betydelig Skade paa Legeme eller Helbred”. Aktor har riktignok pekt på at tiltalebeslutningen i overskriften for perioden til og med 31. desember 2005 har vist til straffeloven § 219 første ledd annet straffalternativ. Han anfører at annet straffalternativ her må knytte seg til den skjerpede strafferammen i annen setning. Imidlertid inneholder ikke gjerningsbeskrivelsen i tiltalebeslutningen noe om at de fornærmede har blitt påført skade. Begrepet ”straffalternativ” er heller ikke entydig. Det kan referere til alternativer med ulike strafferammer, men også til forskjellig type handlinger som er gjort straffbare i samme straffebestemmelse – som tilfellet var i straffeloven § 219 første ledd før endringen som trådte i kraft 1. januar 2006. Det er i den siste betydningen begrepet ”straffalternativ” er benyttet i Rt. 2007 side 1537 avsnitt 3, jf. avsnitt 6 og i Anders Bratholm og Magnus Matningsdal (red.), Straffeloven med kommentarer, Anden del. Forbrydelser, 1995, side 505.
- (14) Lagmannsretten synes å ha lagt til grunn at strafferammen på fengsel i inntil seks år kommer til anvendelse både for perioden før og etter 1. januar 2006. Imidlertid nøyer lagmannsretten i denne sammenheng seg med å vise til at ”overtredelsen er grov” – det fremheves ikke at det foreligger ”betydelig Skade paa Legeme eller Helbred”. Det synes derfor som om lagmannsretten har anvendt feil strafferamme for perioden før 1. januar 2006.
- (15) Riktignok fremgår det, i forbindelse med at lagmannsretten drøfter straffutmålingen, at C og D er påført en medisinsk invaliditet på henholdsvis 20 og 25 prosent som følge av farens mishandling. Skadene er imidlertid ikke trukket frem i forbindelse med subsumsjonen, og det er heller ikke konstatert den nødvendige skyldgrad. Jeg må derfor legge til grunn at det er strafferammen på fengsel i inntil to år som kommer til anvendelse for perioden til og med 31. desember 2005.
- (16) Når det gjelder den konkrete straffutmålingen for forholdene før 1. januar 2006, peker jeg på at domfellelsen for denne perioden, i tillegg til den fysiske og psykiske mishandlingen, omfatter fem, kanskje seks tilfeller av anale samleier som var smertefulle og fornædrende, og som skjedde mot ektefellens vilje og med det formål å ”straffe” henne for hennes fortid før de ble gift. Det ble tatt ut tiltale for overtredelse av straffeloven § 192 første ledd bokstav a for å ha skaffet seg seksuell omgang med noen ved vold eller truende adferd. Tingretten kom imidlertid til at forholdet var foreldet. A ble derfor ikke dømt for overtredelse av straffeloven § 192, men voldtektene ble tatt i betraktning ved straffutmålingen under straffeloven § 219. Tingrettens avgjørelse av foreldelsesspørsmålet ble ikke anket, og jeg finner ikke grunn til å gå inn på om foreldelsesspørsmålet ble riktig avgjort. Jeg er enig med tingretten i at voldtektene likevel må kunne tas i betraktning ved straffutmålingen etter § 219. Den omfattende fysiske og psykiske mishandlingen over en meget lang periode, sett sammen med voldtektene, medfører at det for forholdene før 1. januar 2006 må utmåles maksimal straff innenfor dagjeldende strafferamme på fengsel i to år.
- (17) For perioden etter 1. januar 2006 gjelder tiltalebeslutningen straffeloven § 219 annet ledd jf. første ledd. Lagmannsretten har funnet at overtredelsen er grov og faller inn under strafferammen på fengsel i inntil seks år. Riktignok fremstår det som om det meste av den groveste volden A er dømt for – og som er særlig spesifisert i tiltalebeslutningen – er foretatt før 1. januar 2006, bortsett fra episoden 13. september 2007 hvor domfelte slo og

sparket sønnen hardt og spyttet ham i ansiktet i påsyn av to av søstrene. Domfellelsen gjelder imidlertid jevnlig vold og psykisk mishandling i hele den perioden foreldrene levde sammen – også perioden fra 1. januar 2006 til 13. september 2007 da domfelte ble kastet ut av leiligheten ved hjelp av politiet. For perioden etter 13. september 2007 omfatter domfellelsen blant annet flere hundre SMS til B med truende og krenkende innhold og brudd på besøksforbud overfor døtrene. I tillegg kommer at alle handlingene fra og med 1. januar 2006 må ses i lys av de mange årene med forutgående mishandling. Det er normalt ikke den enkelte handling som står sentralt ved anvendelsen av straffeloven § 219 annet ledd, men det regime av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold som er skapt ved domfeltes adferd, jf. Rt. 2010 side 129 avsnitt 21. Truslene, de krenkende ytringene og skadeverket får et annet alvor når de er del av det ”terrorregime” som den domfelte skapte for sin familie gjennom en årrekke. Jeg er derfor enig med lagmannsretten i at overtredelsene etter 1. januar 2006 omfattes av straffeloven § 219 annet ledd der strafferammen er seks år.

- (18) Når det gjelder den konkrete straffutmåling for denne perioden, kvalifiserer også disse forholdene til en betydelig fengselsstraff. Også for straffutmålingen må man se hen til at overtredelsene begås etter langvarig fysisk og psykisk mishandling av familien fra domfeltes side. Bortsett fra volden mot sønnen C 13. september 2007, er det ikke beskrevet konkrete voldsepisoder for denne perioden. Lagmannsretten har imidlertid funnet at det også i denne perioden har foregått den samme fysiske og psykiske mishandlingen som lagmannsretten generelt har beskrevet. Mishandlingen varte her i over 1 år og 8 måneder og har vært med på å skape den medisinske invaliditeten på henholdsvis 20 og 25 prosent som det er konkludert med for sønnen C og datteren D. Samlet sett bør straffen for overtredelsene begått fra og med 1. januar 2006 settes til fengsel i noe over ett år.
- (19) For de to periodene samlet har jeg kommet til at straffen må settes til tre års fengsel. Da har jeg også tatt hensyn til at det tok tid før anmeldelsen ble inngitt.
- (20) Jeg stemmer for denne

D O M:

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 3 – tre – år.

- (21) Dommer **Bull:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (22) Dommer **Matheson:** Likeså.
- (23) Dommer **Bårdsen:** Likeså.
- (24) Dommer **Skoghøy:** Likeså.

(25) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 3 – tre – år.

Riktig utskrift bekreftes: